

YARATICI MUHASEBE Mİ? ALDATICI MUHASEBE Mİ?

Nermin ÇITAK¹

Received: 28 February 2019
1. Revised: 28 March 2019
2. Revised: 10 April 2019
Accepted: 12 April 2019

Öz

Bilginin daha hızlı ve daha kolay yayıldığı bir ortamda finansal tabloların tam ve eksiksiz bir şekilde sunulması önceki dönemlere göre daha da önem kazanmaya başlamıştır. Son yıllarda yaşanan büyük şirket skandalları finansal bilgiye olan güvenin azalmasına, var olan düzenlemelerin gözden geçirilmesine ve bu düzenlemelerde değişiklik yapılmasına neden olmuştur. Dünyada yaşanan şirket skandallarının çıkış noktası olarak özellikle yaratıcı muhasebe uygulamaları görülmektedir. Yaratıcı muhasebe uygulamaları finansal tablolardaki bilgilerin anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olmasını engellemektedir. Bu çalışmada yaratıcı muhasebe uygulamalarının, hileli finansal raporlama olup olmadığı konusu ele alınmış ve yaratıcı muhasebe uygulamaları tekniklerinin neler olduğu, ne gibi amaçlar doğrultusunda yapıldığı ve sonuçlarının neler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Muhasebe, Hile, Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları.

JEL Sınıflandırması: M41, M42.

---

1. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Finansman Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0002-5293-6797>.

CREATIVE ACCOUNTING OR DECEPTIVE ACCOUNTING?

Abstract

In an environment where information is spread faster and more easily, the whole and complete presentation of financial statements has started to gain more importance than previous periods. The company scandals in the recent years have caused the trust in the financial information to decrease, to review the existing organization and to make amendments in these arrangements. The starting point of the company scandals in the world is seen to be as the creative accounting practices. Creative accounting applications hinders the information in the financial tables to be understandable, fit to needs, trustworthy and comparable. In this paper the subject of whether creative accounting practices is fraudulent financial reporting has been discussed and what the creative accounting practice techniques are, for which purposes they are used and what are their results are has been sought to be explained.

Key Words: Creative Accounting, Fraud, Creative Accounting Techniques.

JEL Classification: M41, M42.

1. Giriş

Finansal tablolar, her işletme için bir tür ayna görevi görmekte ve işletme ile ilgili tarafların karar vermelerinde kullanacağı önemli bilgiler sağlamaktadır. Finansal tablolar ile ilgili doğru karar verilebilmesi için bu tabloların doğru ve güvenilir olması gerekmektedir. Ancak pek çok şirket özellikle 2000'li yılların başından bu yana daha fazla yatırımcı çekebilmek amacıyla finansal verilerini olduğundan daha iyi göstermeye çalışmaktadır (Remenarić, Kenfelja&Mijoč, 2018). Bir şirketin içinde bulunduğu koşullarda finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının, yatırımcılar ve işletmeyle ilgili diğer tüm taraflar tarafından anlaşılması ve değerlendirilmesi amacını güden muhasebe ve raporlama standartları; doğası gereği esnek olduğundan veya tüm durumlara uygunluk bakımından bazı eksikleri veya yetersizlikleri olabileceğinden ve bazen de standartların tam ve doğru bir şekilde yorumlanamaması gibi nedenlerle, yanıltıcı finansal raporlamaya sebep olabilmektedir (Stiglitz, 2003). Özellikle muhasebe politikalarına karar verme durumunda olan üst yöneticiler, standartlar kapsamında öngörülen muhasebe politikalarındaki esnekliklerden yararlanarak kendi hedefleri doğrultusunda, yanıltıcı finansal raporlar hazırlayabilmektedirler. Birçoğu standartlarla uyumlu, masum tercihler gibi görünen bu uygulamalar işletme hakkında karar alma durumunda olan tüm paydaşları özellikle mevcut ve potansiyel yatırımcıları yanıltmaktadır. Literatürde yaratıcı muhasebe teknikleri olarak adlandırılan yöntemlerle gerçekleştirilen bu hilelere ya da manüpilasyonlara, kısa vadede şirkete ve yatırımcılara önemli kazançlar getirdiğinden sıklıkla başvurulmakta ne yazık ki bu hilelerin ortaya çıkarılmaları oldukça zaman almaktadır. İşletmelere yönelik ekonomik suç olarak nitelendirilen bu tekniklerin gerek denetçiler gerek finansal bilgi kullanıcıları- yatırımcılar, analistler vb- bilinmesi ve bu konudaki farkındalık çok önemli bir konu haline gelmiş özellikle 2009 yılında revize edilen uluslararası denetim standartları kapsamında işletme yöneticilerine ve denetçilere hile riskinin öngörülmesinde daha detaylı sorumluluklar atfedilmiştir.

Özellikle, 1980'lerden sonra yaşanan büyük şirket skandalları finansal bilgiye olan güvenin azalmasına, var olan düzenlemelerin gözden geçirilmesine ve bu düzenlemelerde değişiklik yapılmasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler, muhasebecilerin ve denetçilerin, işletmelerin finansal bilgilerini açıklamasında ne denli önemli bir rol üstlendiklerinin daha

net bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Bu skandalların ortaya çıkış nedeni olan hileli finansal raporlama ile işletmeler sıklıkla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bir kişinin mesleğini, çalıştığı kuruluşun kaynaklarını veya varlıklarını kasıtlı olarak suiistimal etmesi ve kötüye kullanması yoluyla kişisel zenginleşmesi olarak karşımıza çıkan hileli işlemler sonucunda işletmeler milyarlarca dolar kaybetmektedir. 1996 yılından bu yana Sertifikalı Hile Araştırmacıları Enstitüsü (Association of Certified Fraud Examiners-ACFE) tarafından yapılan araştırmalarda bu durumun ciddiyeti rakamlarla ortaya konulmaktadır (ACFE Report, 2018). Dünya devi bir Amerikan şirketi olan Enron ile başlayan ve piyasaları sarsan şirket skandalları ve sonrasında 2008 yılında ABD’de yaşanan mortgage krizi sonucunda ABD’nin en büyük mevduat bankaları ve finansal kuruluşlarına (örneğin, Merrill Lynch, Lehman Brothers, Fannie Mae ve Freddie Mac, Washington Mutual) ya, ABD hükümeti tarafından el konulmak zorunda kalınmış ya da bu kuruluşlar diğer banka ya da finansal kuruluşlara değerlerinin çok altında satılmışlardır. Bu durum başta yatırımcılar olmak üzere tüm pay ve menfaat sahiplerini, piyasaları ve dolayısıyla ve ABD’nin ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş daha sonra da tüm dünyayı etkileyen bir finansal krize dönüşerek finansal bilgiye olan güvenin bir kez daha zedelenmesine neden olmuştur (Çıtak, 2009a). Bu makale kapsamında, yaratıcı muhasebe teknikleri olarak adlandırılan ancak özünde finansal tablolara güvenerek karar almak durumunda olanları aldatan muhasebe teknikleri ele alınarak incelenmiş ve bu konuda kapsayıcı bir bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

2. Yaratıcı Muhasebe Kavramı

Yaratmak “zeka, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak”, yaratıcı ise “yaratma yeteneği olan, kreatif anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr, 2019). Yaratmak kavramı muhasebe tekniği açısından ele alınacak olursa, finansal tablolar hazırlanırken, ya olmayan verileri varmış gibi göstermek ya da olan bir veriyi olduğundan farklı göstermek şeklinde ifade edilebilir (Çıtak, 2009b). Finansal tabloların makyajlanması olarak da adlandırılan yaratıcı muhasebenin her işletme açısından farklı sebepleri olabileceği gibi, aslında hepsinin ortak bir amaç doğrultusunda bu tür yanıltıcı bilgilere başvurduğu da bir gerçektir.

Aslında yaratıcı muhasebe kazanç yönetimi ve gelir düzleştirme gibi uygulamaların yanında, manipülasyon ve aldatma gibi finansal tablo kullanıcılarının yanlış yorumlama

yapmasına neden olan bir dizi muhasebe uygulamasını içine alan daha genel bir kavramdır. Türkçe'ye "muhasebecilikte el becerisi" şeklinde çevirebileceğimiz "accounting sleight of hand" şeklinde ifade edilen bu kavram "defterleri kaynatma", "kozmetik raporlama", "işletmenin vitrinini düzeltmek" gibi yapanın mazeretinin haklı bir nedeni varmış gibi kişiyi yanıltıcı da olsa olumlu düşünmeye iten ve özünde göz boyamaya yarayan bir uygulamadır. Bu uygulamalar daha çok halka açık şirketlerde özellikle karın olduğundan yüksek gösterilmesi şeklinde yapılmaktadır. Özel bir beceri gerektirdiğinden yaratıcı muhasebeyi aynı zamanda sanat olarak ifade eden görüşler de vardır. Örneğin; defterleri pişirme sanatı (cooking the books), karları hesaplama sanatı (the art of computing its profit), bilanço sunma sanatı (the art of presenting a balance sheet) gibi ifadeler sıklıkla kullanılan ifadelerdir (Stowoly&Breton, 2000).

Yaratıcı muhasebe ile ilgili olarak insanlara benzetilen şu yorum yapılmaktadır. "Hesaplar (finansal tablolar) "temizlendikten" sonra "giydirilmelidirler". Makyajları yapılabilir, görünüşleri iyileştirilebilir veya finansal bir yüz gerdirme yaptırılabilir. Amortisman yöntemiyle kas geliştirebilirler (Stowoly&Breton, 2000). Yaratıcı muhasebe, ilke ve kuralları, değerlendirme ölçüleri ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin eksikliğinden yararlanmak suretiyle muhasebe rakamları üzerinde oynamak finansal tabloların biçimini veya finansal tablolarda yer alan bilgilerin sunuluşunu değiştirerek finansal durumu olduğundan farklı göstermek amacıyla yapılan işlemlerin tümü olarak tanımlanabilir (Saltoğlu, 2003; Siegel&Shim, 2005; Lynn, 2005; Amat, Blake&Oliveras, 2019).

Bir anlamda yaratıcı muhasebeyi işletmenin istenilen imajını sunmak için muhasebe ilke ve standartlarından sapma, finansal raporlamada yaratıcılığın kullanımı ve finansal unsurlarla oynamak olarak da tanımlamak mümkündür (Shadid&Ali, 2016). Bunun için de stokların yüksek raporlanması, giderlerin olduğundan düşük gösterilmesi, amortisman yöntemlerinde yapılan değişiklikler gibi yöntemler sıklıkla uygulanmaktadır (Remenarić, Kenfelja&Mijoč, 2018). Bu tür uygulamalar sebebiyle muhasebe manipülasyonlarını azaltmak amacıyla muhasebe standartlarında değişiklikler yapılmakta; ancak bu iyi niyetli değişiklikler yeni muhasebe manipülasyonlarına daha fazla yol açabilmektedir (Bhasin, 2016).

3. Hile ve Yaratıcı Muhasebe İlişkisi

İşletmeyle ilgili tüm taraflar; yatırımcılar, kredi verenler, müşteriler, tedarikçiler vb. işletme yönetiminin performansını değerlendirmek ve diğer firma ve yatırımcılarla karşılaştırmak için güvenilir finansal tablo ihtiyacı duymaktadırlar. Finansal kararların alınmasında kullanılacak olan muhasebe bilgisinin doğruluğu; finansal işlemlerin kaydedilmesinde, sınıflanmasında, özetlenmesinde ve finansal tablo haline getirilerek raporlanmasında genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kurallarına uyulmasıyla sağlanabilir. Muhasebe ilkelerini evrensel boyutta kabul gören ölçütler haline getirmenin asıl amacı, genel amaçlı finansal tablo kullanıcılarına gerçeğe uygun bilgilerin sunulmasıdır. Bu durumda işletmeyle ilgili tüm tarafları içeren paydaşlara yönelik olarak, işletmeler tarafından gerçeğe uygun, makul bir güvence vermeyen finansal bilgi sunulması, hileli finansal raporlama yapmak anlamına gelmektedir (Çıtak, 2009a). Hem hile hem de yaratıcı muhasebe uygulamalarında kasıt unsuru bulunmaktadır. Her ikisinde de yanıltıcı bilgi sunma sözkonusudur. Ancak özellikle, yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla gerek finansal tablolardaki rakamlarda ve gerekse şirket hakkında yapılan açıklamalarda bir şirketin olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterilmesi amaçlanmaktadır.

Yaratıcı muhasebeyi hileden ayıran en önemli unsur, onun yasal olmasından kaynaklanmaktadır. Yani yaratıcı muhasebe Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin (GKGMİ) de esnekliğinden yararlanarak bir şirketi olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterme işlemlerinden oluşmaktadır. "Yaratıcı" olarak adlandırılan muhasebecilik ile anlatılmak istenen her zaman bilinen çeşitli muhasebe seçenekleri arasında istenileni seçmektir. Bu seçenekler, gerçek seçeneklere ve aynı zamanda değerlendirmenin göreceli özgürlüğüne dayandırılır. Ancak, burada muhasebenin "yaratıcı" olduğu bir husus vardır ki; o da düzenleyecek bir muhasebe standardı olmadığı bir durumda, işletmelerin finansal raporlarını hazırlarken muhasebe standartlarının yarattığı boşluktan yararlanarak istenilen amaca uygun hileli işlem yapabilmeleridir (Stowoly&Breton, 2000).

Yukarıda açıklanan hileli işlemlerden dolayı hangi tarafın sorumlu tutulacağı ve bu işlemlerden dolayı ceza alacağı gibi hususlar ise Kamu Gözetimi Kurumu tarafından yayımlanan Bağımsız Denetim Standartlarından 240 numaralı olan Finansal Tabloların Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları adı altında belirlenmiştir. *Bu*

standarda göre; “Hilenin önlenmesi ve tespit edilmesine ilişkin esas sorumluluk, yönetime ve üst yönetimden sorumlu olanlara aittir. Üst yönetimden sorumlu olanların gözetiminde yönetimin, hileye imkân veren fırsatları azaltarak hileyi önleme ve hilenin tespit ve cezalandırılma ihtimali sebebiyle kişileri hileye teşebbüsten caydırma konusunda güçlü bir tutum sergilemesi önemlidir. Bu tutum, üst yönetimden sorumlu olanların aktif gözetimiyle güçlendirilebilecek bir dürüstlük ve etik davranış kültürü oluşturma taahhüdünü içerir. Üst yönetimden sorumlu olanlar tarafından gerçekleştirilen gözetim faaliyetleri, kontrollerin işletme yönetimi tarafından ihlal edilebileceği veya finansal raporlama sürecine uygun olmayan şekilde müdahale edilebileceği hususlarının dikkate alınmasını kapsar. İşletme yönetimi tarafından, analistlerin işletmenin performansı ve kârlılığıyla ilgili algularını etkilemek amacıyla kazanç yönetimine başvurulması, bu tür müdahalelere örnek olarak gösterilebilir” demek suretiyle hileye ilişkin işlemlerden asıl sorumlu olan tarafın işletme yönetimi olduğu vurgulanmıştır. Yine aynı standartta “bir denetimi BDS'lere uygun olarak yürüten bir denetçi, bir bütün olarak finansal tablolarda hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlıkların bulunmadığına dair makul güvence elde etmekle sorumludur” diyerek denetçinin sorumluluğunu makul güvence vermek şeklinde sınırlandırmıştır (www.kgk.gov.tr, 2019). Her ne kadar standart asıl sorumluluğun işletme yöneticilerinde olduğunu açıkça ifade etmişse de, bağımsız denetçilere de pek çok yeni sorumluluklar getirmiştir. Özellikle risk odaklı denetim anlayışı çerçevesinde, bağımsız denetçilerin denetim işini yaparken sadece denetlediği firma ile ilgili kanıt toplama ve bu kanıtlara istinaden rapor hazırlayıp görüş verme sorumlulukları artırılmış olup, denetledikleri firmalarda riskli alanları belirleyip gerek bu konuda daha fazla denetim kanıtı toplayıp ve gerekse işletme yöneticileriyle de bu konuda görüşüp durum hakkında bilgilendirme ve yönlendirme şeklinde de yeni bir dizi sorumluluklar getirilmiştir.

1980'lerin başında çoğunlukla, daha az vergi ödemeye yönelik olarak ortaya çıkan yaratıcı muhasebe uygulamaları, 1990'ların sonunda farklı bir boyuta bürünmüş ve işletmelerin finansal raporlarının olduğundan daha iyi görünmesi halini almıştır. Amerika'da Sarbanes Oxley Yasası'ndan önce denetim firmaları, aynı işletmeye hem danışmanlık hizmeti vermekte hem de denetim işini yapmaktaydı. Bu da denetim firmalarının özellikle danışmanlık hizmetlerinden çok yüksek gelir elde etmelerine neden olmuştur. Bununla birlikte denetim firmalarının hem danışmanlık ücretlerini artırmak hem de denetledikleri müş-

terilerini verdikleri hizmetten dolayı memnun etmek adına yaratıcı muhasebe uygulamalarını gerçekleştirdikleri görülmüştür. Hatta bu yaptıkları işlemleri “Şirketin bilançosunu farklı

4. Yaratıcı Muhasebe Teknikleri

İşletmelerde yapılan hileler, gerek çalışanlar ve gerekse yöneticiler tarafından yapılsın uzun vadede ciddi sıkıntıların yaşanmasına ve çok ciddi derecede zarar edilmesine neden olmaktadır. Finansal tablo hileleri; finansal tablo kullanıcılarını aldatmak için, finansal tablolarda yer alan tutarları veya elde edilen sonuçları kasıtlı olarak yanlış bildirmektir. Finansal tablo hileleri genellikle kendisi bir sonuç olmaktan çok bir sonuca gitme aracıdır. Bunun yapılmasındaki nedenler; şirketin beklenen veya hedeflenen kazançlarına ulaşmak, kredi almalarını engelleyen iş problemlerini çözümlenmek, daha fazla zaman yaratmak, dürüst finansal tablolar verildiğinde alınamayacak veya daha az olacak kredileri almak veya yenilemek, hisse satışı yoluyla yatırımları yüreklendirmek, artan hisse başına kazanç veya ortaklık karı yararlarını artırmak, artan kar payı ödemeleri sağlamak, olumsuz piyasa algulamalarını gidermek, finansman taahhütlerine uyumu sergileyebilmek, şirket amaç ve hedeflerini karşılayabilmek, performansla ilgili ikramiyeler almak şeklinde sıralanabilir. Finansal tablo hilelerinin, genellikle, aktiflerin, gelirlerin ve karların fazla bildirim ve pasiflerin, giderlerin ve zararların eksik bildirim şeklinde görülmekle birlikte bazen bunun tam tersinin yapıldığı da görülebilmektedir. Yüksek kar edilen yıllarda karın izleyen dönemlerde düşük olma olasılığı dikkate alınarak gizlenmesi şeklinde bir değerlendirme de finansal tablo hilesi olarak adlandırılabilir (ACFE Fraud Examiners Manuel, 2003).

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere, yaratıcı muhasebe uygulamaları aslında bir tür hileli finansal raporlamadır. Her ikisinde de aldatma ve olduğundan farklı gösterme amaçlanmaktadır. Aralarındaki tek fark ise yaratıcı muhasebe uygulamalarının yasalardaki eksiklikler ve esnekliklerden faydalanmak suretiyle yapılması sebebiyle, yasal olmasıdır. Ancak yasal olması etik olduğu anlamına da gelmemektedir (Remenarić, Kenfelja&Mijoč, 2018).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları uzun vadede büyük zararlara yol açsa da, işletmelere kısa süreli bazı yararlar sağlamaktadır. Bu yararlar; şirketin hisse senetlerinin borsada değeri-

nin artması, şirketin hisse senedi ihracının kolaylaşması sebebiyle daha düşük maliyetle kaynak sağlaması, hisse senedi opsiyonlarının değerinin artması, daha iyi koşullarda, daha düşük maliyetle, daha yüksek tutarlarda borçlanma imkanının artması, yüksek tutarda karın, yüksek prim ve ikramiye olanağı sağlaması, daha az vergi, daha çok kar dağıtımını imkanı yaratması şeklinde sıralanabilir (Mulford ve Comiskey, 2002). Yukarıda belirtilen yararların çekiciliği yasalar, standartlar ve diğer düzenlemelerdeki esneklikler, boşluklar ya da yetersizlikler ve işletmede yönetim politika ve prosedürlerini açıklayan yönetmeliklerin eksikliği gibi teşvik edici koşulların da bulunmasıyla işletme yöneticilerini yaratıcı muhasebe uygulamalarına itmektir (Amat&Catherine Gowthorpe, 2004). Ancak bu yararların kısa süreli olduğunu ve bu uygulamalar ortaya çıktıktan sonra yapılan yanıtıcı uygulamalardan elde edilen faydadan çok daha fazla zarar verdiği de unutulmamalıdır.

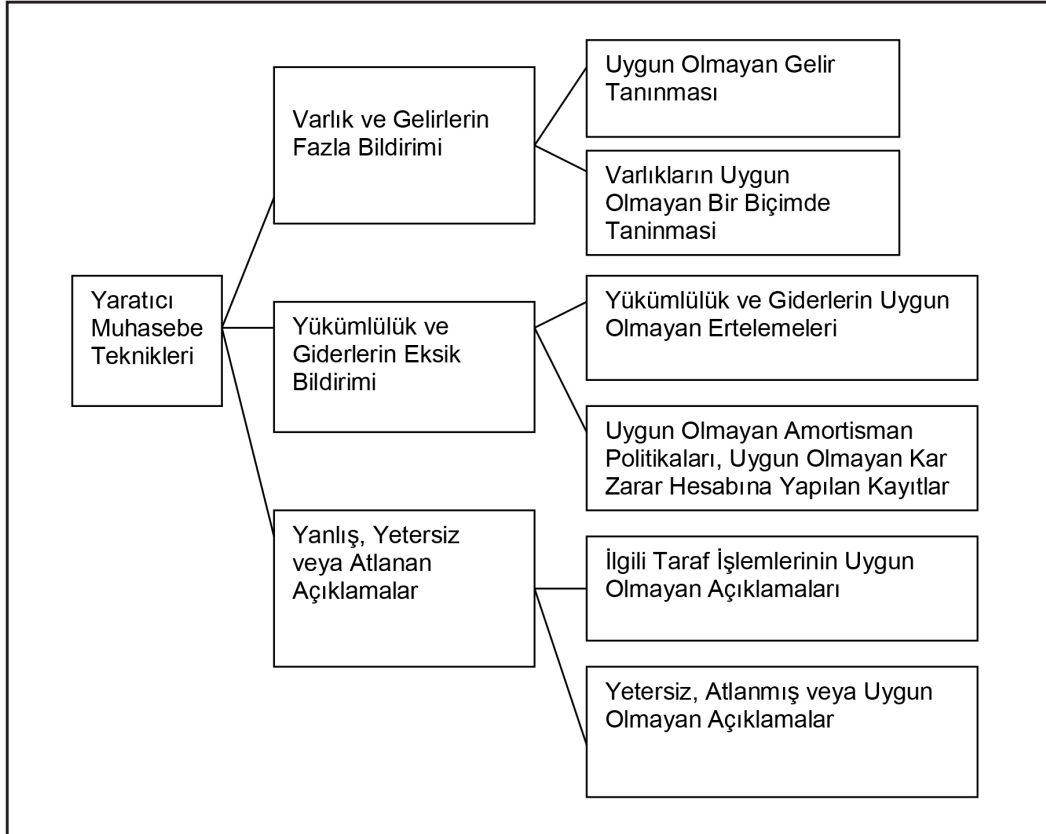
Finansal tablolar üzerinde yapılan hileli işlemler sonucunda bundan tüm finansal tablo kullanıcıları olumsuz etkilenmektedir. 2018 tarihli ACFE raporunun hazırlanabilmesi için 2.690 hileli işlem davası, 125 ülke, 23 farklı sektör incelenmiştir. Bu rapora göre, finansal tablo hileleri %10 oranında görülmesine rağmen verdiği zarar ortalama 800.000 Dolar olarak tespit edilmiştir. Oysaki varlıkların haksız kullanımı %89 oranında tespit edilirken verdiği zarar ortalama 114.000 Dolar olarak hesaplanmıştır (ACFE Report, 2018). Bu da göstermektedir ki; finansal tablo hileleri oransal olarak çok düşük olmasına rağmen, verdiği zarar rakamsal olarak çok daha büyük olmaktadır.

Ayrıca yine aynı raporda halka açık işletmelerde %29 oranında hileli işlemler tespit edilmiş olup, ortalama kayıp 117.000 Dolar olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte işletme sahiplerinin ve tepe yönetiminin yapmış olduğu hileli işlem sayısı %19 iken, çalışanların yapmış olduğu hileli işlem sayısı %44 olarak tespit edilmiştir. Tepe yönetiminin yapmış olduğu hileli işlem sayısı oransal olarak daha düşük olmasına rağmen verdiği zararın rakamsal olarak diğerlerine nazaran çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışanların verdiği zarar tutarı ortalama 50.000 Dolar iken, şirket sahip ve tepe yönetiminin verdiği zarar ise ortalama 850.000 Dolar olarak tespit edilmiştir (ACFE Report, 2018). Gerek finansal tablo hileleri ve gerekse tepe yönetimi tarafından yapılan hileli işlemlerin vermiş olduğu rakamsal büyüklükler yukarıda rakamlarla ifade edildiği üzere tüm finansal tablo kullanıcılarına ciddi zararlar vermektedir. Bu zararın çıkış noktası olan yaratıcı muhasebe uygulamalarını,

aşağıda alt başlıklar halinde açıklayacağımız üç ana grupta toplamak mümkündür (Rezaee, 2002).

- (i) Varlıkların ve gelirlerin fazla bildirimini,
- (ii) Yükümlülüklerin ve giderlerin eksik bildirimini,
- (iii) Yanlış, yetersiz veya atlanan açıklamalar,

Kendi içinde alt bölümlere ayrılan bu teknikler Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Yaratıcı Muhasebe Teknikleri

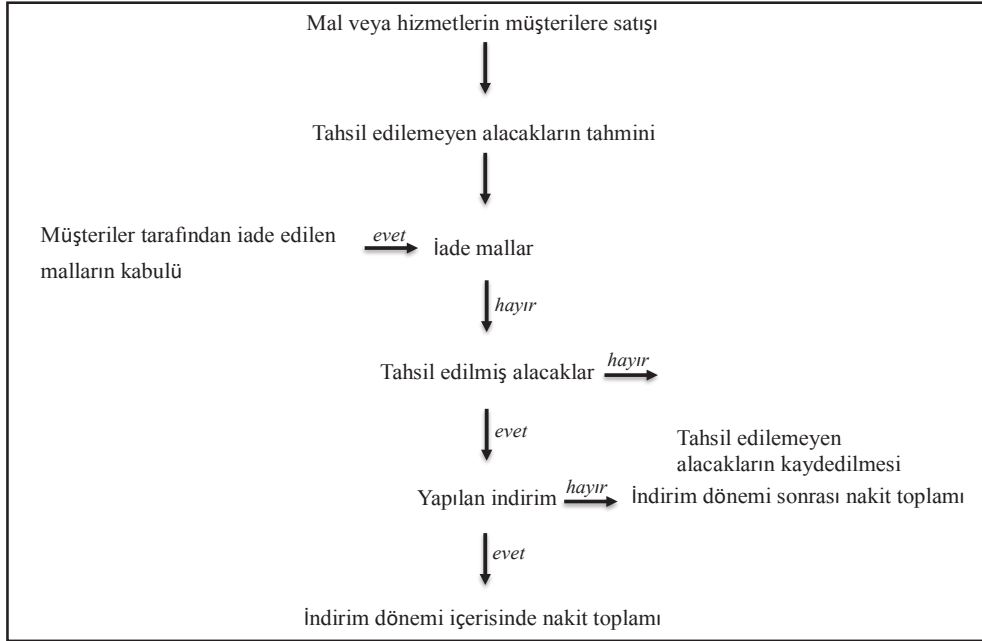
Kaynak: (Rezaee, 2002).

4.1 Varlık ve Gelirlerin Fazla Bildirimi

Varlıkların ve gelirlerin fazla bildirimi işletmelerin sık uyguladıkları yaratıcı muhasebe uygulamalarından biridir. Bu tür uygulamalar daha çok varlıkların sahip olunmadan kaydedilmesi, giderleştirilmesi gereken kalemlerin aktifleştirilmek suretiyle karın arttırılması, varlıkların daha yüksek piyasa değeriyle değerlendirilmesi, varlıklara değer düşüklüğü karşılığı ayrılmaması ya da düşük oranda ayrılması şeklinde görülmektedir.

Varlık ve gelirlerin fazla bildirimini, uygun olmayan gelir tanınması ve varlıkların uygun olmayan bir biçimde tanınması şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Uygun olmayan gelirin tanınması; gelirin erken kaydedilmesi ve/veya gerçek olmayan gelir işlemi yaratmak suretiyle gelirin olduğundan fazla gösterilmesi şeklinde yapılmaktadır. Bu gruba daha çok; yapay satışlar, satışın tüm şartları taşımadan, tamamlanmadan kaydedilmesi, onaylanmamış yüklemeler, konsinye satışlar gibi örnekler verilebilir (Rezaee, 2002). Gelirin finansal tablolara yansıtılması bunların tanınma koşullarına uygun şekilde elde edilmesine dayanır ki; bu koşullar genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartları ile o ülkede geçerli olan ilgili mevzuat tarafından belirlenmektedir. Gelir tanınmasının en sık görülen ihlalleri sahipliğin alıcıya geçmeden satışların kayda alınması, geri dönen işlemler, indirimlerin, iadelerin, veya garantilerin ertelenerek muhasebeleştirilmesi olarak sıralanabilir (Guerra, 2004).

Dönem dışı satışların varlığı, faturala ve tut işlemleri, ek ayarlamaların yapılması, uzatılmış ödemelerin varlığı ve iade hakları gibi konular uygun olmayan gelir tanınma türlerinin belirlenmesine yardımcı olmaya yaramaktadır (Wells, 2004). Finansal tablolardaki hilelerin ortaya çıkarılması için kullanılan en iyi yollardan biri de gelir kalemlerine ilişkin yapılan düzenlemelerin gözden geçirilmesidir. Aşağıdaki şekil, bir örgütle müşteriler arasında gerçekleştirilebilecek işlemleri ve bu örgütlere ait işlemlerini belirterek, her işlemde gerçekleşen hesapları ve yanlış raporlamanın nasıl oluştuğunu göstermektedir (Albrecht&Albrecht, 2003).

İşletmenin gelir işlemleri şekil halinde ortaya konulduğunda, her işlemle ilişkili tipik olarak yapılan hilelerin ortaya konması mümkün olabilecektir. Yukarıda gösterilen şekilde ilişkili olabilecek birkaç örnek aşağıda tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 1: İşletmelerin Yapmış Oldukları Gelire İlişkin Olası Hileler

İşlem	İşlem	İşlem
Müşterilere mal veya hizmet satımı	Tahsil edilemeyen alacakların tahmin edilmesi	İndirim dönemi sonrasında nakit toplanması
İlgili Hesaplar	İlgili Hesaplar	İlgili Hesaplar
Alacak hesapları, gelirler (satış gelirleri gibi)	Şüpheli alacak masrafları,şüpheli alacaklar karşılığı	Kasa, alacak hesapları
Olası Hileler	Olası Hileler	Olası Hileler
Hayali satış kaydı yapılması (ilişkili taraflar, gerçek olmayan satışlar, şartlı satışlar) Gelirleri çok erken tanımak (uygun olmayan fiyat indirimleri) Gerçek satışları abartmak (satış sözleşmelerini değiştirmek, satış fiyatlarını uygun olmayan bir biçimde yüksek göstermek)	Şüpheli alacak masrafları,şüpheli alacaklar karşılığı	Banka transferlerini müşterilerden yapılan nakit tahsilatı gibi göstermek İlişkili taraflardan alınan nakdin manipülasyonu

Kaynak: (Albrecht& Albrecht, 2003).

Gelirle İlgili Hile Belirtileri:

Gelirle ilişkili hile belirtileri, banka soygunu veya cinayet gibi suçlar direkt olarak fark edilemese bile, şirket çalışanları, müşteriler ve denetçiler çoğunlukla kırmızı bayrakları gözlemleyebilmektedirler. Hilenin ortaya çıkartılabilmesi için öncelikle bulguların açıkça ortaya konması gerekmektedir. Hile belirtileri aşağıda sıralanan 6 başlıkta toplanmaktadır (Albrecht&Albrecht, 2003);

- Analitik belirtiler (Rapor edilen gelir ve satış hesaplarının bakiyelerinin çok yüksek görünmesi, rapor edilen satış iskontosu hesabının çok düşük görünmesi vb.)
- Muhasebe veya belgeye dayanan belirtiler (gelir kayıtlarıyla ilgili belgelerin kaybolması, önemli banka hesapları ve diğer mutabakatların açıklanmaması vb.)
- Kontrol belirtileri (Yönetimin, gelir döngüsü ile ilgili iç kontrol yapısına önem vermemesi, müşteri memnuniyeti sürecinde yeni ve büyük müşterilerin pek görünmemesi vb.)
- Davranışsal ve fiili belirtiler (yönetim veya işçilerden gelen, gelir veya analitik prosedürler hakkındaki cevapların tutarsız, şüpheli ve inandırıcı olmaması, denetçilerin tesislere, işçilere, kayıtlara, müşterilere, satıcılara ve aranacak olan diğer denetimle ilgili delillere ulaşmasının engellenmesi vb.)
- Hayat Tarzı Belirtileri (yöneticiler ve diğer şirket çalışanlarının, müsrif, savurgan bir hayat yaşaması vb.)
- İhbar ve Şikayetler (gelirle ilgili hileler hakkında ihbar ve şikayetlerde artış olması vb.)

Varlık ve gelirlerin fazla bildirimindeki bir diğer bölüm ise; varlıkların uygun olmayan biçimde tanınmasıdır. Erken veya sahip olunmayan varlıkları kaydetmek, daha yüksek piyasa değeri kullanmak suretiyle varlıkların değerini artırmak veya alacaklara ve varlıklara daha az tutarda değer düşüklüğü karşılığı ayırmak şeklinde açıklanabilecek bu hileler genellikle yanlış bildirilen varlık hesapları, stoklar, alacaklar, duran varlıklar, finansal yatırımlar ve patentler gibi kalemlerde ortaya çıkar. Bu grupta en önemli yaratıcı muhasebe uygulamalarını stok değerlerinin yüksek gösterilmesi ve satılan malların maliyetlerinin düşük bildirimini oluşturmaktadır (Çıtak, 2009b).

4.2 Yükümlülüklerin ve Giderlerin Eksik Bildirimi

İşletmeler karlarını yüksek göstermek amacıyla pek çok yol denemektedirler. Bunu işletmenin gelirleri ile oynayarak yapmanın yanı sıra, giderlerle de yapabilecekleri gibi, her ikisini kullanarak da yapabilirler. Kısacası karını olduğundan yüksek veya düşük göstermek isteyen bir işletme bunu farklı kalemleri kullanmak suretiyle gerçekleştirebilmektedir.

Karı yüksek göstermenin yollarından biri de, giderleri daha sonraki döneme aktarmaktır. Giderleri cari dönemden sonraki döneme aktarma yöntemleri aşağıda başlıklar halinde sıralanmıştır (Schilit, 2002);

- Giderlerin uygun olmayan şekillerde aktifleştirilmesi,
- Muhasebe politikalarının değiştirilmesi ve cari giderlerin daha önceki dönemlere kaydırılması,
- Uzun dönemli amortisman ayrılması,
- Değersiz varlıkların zarar kaydedilmemesi,
- Varlıkların karşılıklarının azaltılması,
- Giderlerin ve bazı pasif kalemlerin kaydedilmemesi yoluyla gelirin yüksek gösterilmesi,
- Gelecek dönem giderlerinin cari yıla kaydırılması.

Giderlerin Uygun Olmayan Şekillerde Aktifleştirilmesi: İşletmelerde farklı gider türleri bulunmakta ve işletmeler bu giderleri seçtikleri muhasebe politikalarıyla aktifleştirmekte veya doğrudan gider yazabilmektedirler. İşletmeler farklı düzenlemelerin de uygun koşulları sağlaması sebebi ile istedikleri yöntemi seçerek karlarını olduğundan yüksek gösterebilmektedirler.

Muhasebe Politikalarının Değiştirilmesi ve Cari Giderlerin Daha Önceki Dönemlere Kaydırılması: Bundan önce ele alınan ilk teknik, şirketlere işletme maliyetlerini geleceğe aktararak kötü bir durumdan çıkmaya yardım eder. Ama bu sadece ileride oluşacak zor günleri daha ileri tarihe atmaya yaramaktadır. Oysaki cari giderlerin önceki dönemlere kaydırılması şeklinde uygulanan teknik yönetime daha uzun vadeli bir çözüm sunarak ilgili giderlerin sonsuza kadar yok olmasını sağlayabilir. Örneğin SNAP Company (birinci ara dönem bitmeden 3 hafta önce), reklam giderleriyle ilgili bir muhasebe değişikliği ilan etmiş, bu değişiklikle cari ve gelecek dönem giderlerinin 1,6 milyon doları o sırada sona ermiş olan ilk ara döneme kaydırmış, bunun sonucunda bu giderlerin gelir tablosunda görünmemesini sağlayarak, giderlerini olduğundan düşük göstermiştir.

Uzun Dönemli Amortisman Ayrılması: Bazı işletmeler duran varlığın hizmet ömrünü belirlerken, ulaşmak istedikleri hedeflere varabilmek için gerçek hizmet ömrünü amortismanına tabi tutmamaktadırlar. Sabit kıymetlerini çok uzun sürede amortismanına tabi tutan şirketler agresif muhasebe uygulamaları nedeniyle finansal tablo kullanıcılarını yanıltmaktadırlar. Bazı durumlarda yönetimin yaptığı değişiklikler makul bulunabilir, ancak yatırımcılar kazançları şişirmek için yapılan değişikliklere dikkat etmelidirler.

Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi: İşletmede yer alan bir varlığın gelecekte yarar sağlanamayacağı belirlendiğinde, bu varlığın ilgili gider hesabına aktarılması gerekir. Eğer bir demirbaş kullanılmayacak hale gelmişse o da hemen ilgili gider hesabına aktarılmalıdır. Bu tür ilgili gider hesabına aktarmalar genellikle miktar olarak büyük olduğu için hem cari hem de gelecek yılları etkilemesi sebebiyle yatırımcılar bu konuda dikkatli olmalıdırlar. Aynı şekilde stoklarda meydana gelen değer düşüklükleri için de karşılık ayrılması finansal tabloların daha gerçekçi hazırlanması açısından önemlidir.

Varlıkların Karşılıklarının Azaltılması: İşletmeler borcunu ödemeyen müşterileri, modası geçmiş stokları ve varlıklarının değerlerindeki diğer değer düşüklüklerini finansal tablolarında doğru bir şekilde raporlamak için karşılık ayırmalıdırlar. Bu karşılıkları yeterli ayırmamak veya uygun olmayacak şekilde azaltmak yapay karlar yaratılmasına neden olmaktadır. Bu karşılıklar alacaklarla, stoklarla, maddi duran varlıklarla ilgilidir. Brüt alacaklar artarken alacaklardaki karşılıklarda bir azalma oluyorsa bu duruma dikkat edilmesi gerekmektedir.

Giderlerin ve Bazı Pasif Kalemlerin Kaydedilmemesi Yoluyla Gelirin Yüksek Gösterilmesi: Şirketler borçlarını kayıtlarının dışında tutmak için bazı teknikler kullanmaktadırlar. Örneğin bir şirket söz verdiği mal ya da hizmetleri teslim etmeden aldığı nakdi satış geliri olarak kaydederek gelirini yüksek gösterebilir. Ya da, beklenen ya da müteselsil yükümlülükler için bir kayıt yapmamaktır. Birincisi geliri fazla bildirerek ve ikincisi de giderleri (veya zararları) eksik bildirerek yanıltıcı bilgiler verilmesine neden olur. Sonuç olarak bu tekniklerin her ikisi de karların fazla bildirilmesiyle sonuçlanır.

Gelecek Dönem Giderlerinin Cari Yıla Kaydırılması: Gelecek dönemlerde maliyet ya da gider yaratabilecek kalemlerin önceki dönemlere büyük tutarda özel bir gider (a special

charge) olarak kaydedilip gelecek dönem performansını olduğundan iyi göstermek kötü durumdaki şirketlerin kendilerini düzlüğe çıkarmak için çok yüksek prim ve ücretlerle transfer ettikleri CEO'lar tarafından başvurulan bir diğer yaratıcı muhasebe tekniğidir.

Stok ve Satılan Malların Maliyeti İle İlgili Olası Hileler

Gelir hilelerinde olduğu gibi, işletmenin stok hareketlerinin de ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekir. Aşağıdaki tabloda her işlem ve kayıta oluşabilecek bazı olası hileli yöntemler belirtilmiştir:

Tablo 2: Satılan Malın Maliyeti Etkisi ve Olası Hile Yöntemleri

İşlem	İşlem	İşlem
Alınan stoklar	Satıştan iadeler	Stok satışı; satılan mal maliyetinin kaydı
İlgili Hesaplar	İlgili Hesaplar	İlgili Hesaplar
Mal Stok hesabı, Borçlar hesabı	Borçlar hesabı, Mal Stok hesabı	Satılan Mal Maliyeti, Mal Stok hesabı
Olası Hileler	Olası Hileler	Olası Hileler
-Alışları çok geç kaydetme -Alışları kaydetmeme	Şüpheli alacak masrafları,şüpheli alacaklar karşılığı	- Satılan malın maliyetini düşük miktarda kaydetmek - Satılan mal maliyetini kaydetmemek veya stoku azaltmak

Kaynak: (Albrecht&Albrecht, 2003).

Gelir hilelerinde olduğu gibi bu tür hile yöntemleri net gelirden artışa sebep olmaktadır. Stok hilelerinden doğan etki sonraki dönemlere de yansımaktadır. Stok hilelerinde bir dönemde olduğundan fazla görünen dönemsonu stoklar bir sonraki dönemde olduğundan fazla görünen dönembası stok olarak ortaya çıkar. Bu durum ikinci dönemde net gelirlerin olduğundan düşük görünmesine neden olacaktır. Sonuç olarak olduğundan daha fazla

gösterilmiş stokların dönemler boyunca devam etmesi hilenin belirlenmesini kolaylaştırmaktadır (Albrecht&Albrecht, 2003).

Stok ve Satılan Malların Maliyeti İle İlgili Hile Belirtileri

Stok ve satılan malın maliyeti hilelerinin en sık rastlanan belirtilerini aşağıda sıralanan 6 başlıkta toplamak mümkündür (Albrecht&Albrecht, 2003):

- Analitik belirtiler (Rapor edilen stok hesabının çok yüksek veya çok hızlı artış göstermesi, rapor edilen satılan malın maliyeti dengesinin çok düşük veya çok hızlı düşüş göstermesi vb.)
- Muhasebe veya Belgeye Dayanan Belirtiler (Stok/satılan malın maliyeti işlemlerinin tasdik edilmemiş veya işlemlerin resmi olmaması, dönem sonu stok ve/veya satılan mal maliyeti düzenlemelerinin önemli ölçüde işletmenin finansal sonuçlarını etkilemesi vb.)
- Kontrol belirtileri (Satıcı memnuniyeti sürecinde yeni ve sıradan olmayan satıcıların pek görünmemesi, stok sayımı sürecinde zayıflıkların ortaya çıkması vb.)
- Davranışsal ve Sözel Belirtiler (Denetçilerin tesislere, işçilere, kayıtlara, müşterilere, satıcılara ve aranacak olan diğer denetimle ilgili delillere ulaşmasının engellenmesi, stok ve/veya satılan malın maliyeti ile ilgili bilgilerin sağlanması konusunda gecikmelerin ortaya çıkması vb.)
- Hayat tarzı belirtileri (Büyük şirketlerde, gelir hileleri gibi hayat tarzı belirtileri ayrıntılı olarak stok hileleri ile birebir ilgili değildir vb.),
- İhbar ve şikayetler (stok, satın alma ve/veya satılan malın maliyeti hilesi ortaya çıktığını ileri sürmektedir vb.)

4.3 Yanlış, Yetersiz veya Atlanılan Bildirimler

İşletmeler gelir ve varlıkları yüksek, giderleri de düşük bildirerek işletmenin durumunu

olduğundan daha iyi gösterebilmektedirler. Ancak şirket hakkında, finansal tablo kullanıcılarına açıklanması gereken bazı önemli olayların bildirilmemesi, hatta bilinçli olarak gizlenmeye çalışılması da yaratıcı muhasebe uygulamaları arasında yer almaktadır. Bazı yükümlülüklerin sadece dipnot açıklamaları gerektirmesine ve rapor edilen kazançlara hiçbir etkisi olmamasına rağmen, bazen kaydedilmeyen yükümlülükler bilançoda yeralan bilgilerden çok daha önemli olabilmektedirler. İşletmelerin yükümlülükleri ile ilgili önemli bir konu da şarta bağlı olaylardır. İşletmeyi ilgilendiren önemli davalar ve bunun sonucunda gerçekleşebilecek ödemeler için işletme bu konulara ilişkin bilgileri, bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtmelidir (Çıtak, 2009a). Özetle, dipnotlar; işletmelerle ilgili bazı çok önemli bilgileri sunması sebebiyle tüm finansal tablo kullanıcıları tarafından dikkatle okunmalıdırlar.

Bu konuya ilişkin olarak Enron ve Adelphia davaları eksik borç bildirim örneği olarak verilebilir. Enron' da özel amaçlı şirketler, milyarlarca dolar borcu saklayarak yanıltıcı finansal tablo hazırlamışlardır. Borçlar eksik bildirildiği için şirketin finansal gücü, yatırımcılara yanlış görünüm verecek şekilde fazla bildirilmiştir. Örneğin, Adelphia yöneticileri 2 milyar dolardan fazla banka borcunu gizleyerek bilinçli olarak yanlış bilgi sunmuşlardır (Guerra, 2004). İşletmenin finansal tablolarını inceleyenler tarafından, şirketlerin şarta bağlı olaylarının bilinmesi gerekmektedir. GKGMİ "gelecekteki" yükümlülüklerde yönetime daha fazla esneklik verecek şekilde oluşmamıştır. Eğer bu yükümlülükler büyükse ve şirket böyle anlaşmalardaki kötü şartlardan olumsuz şekilde etkilenecekse, bu durumun dipnotlarında mutlaka açıklanması gerekmektedir (Schilit, 2002).

Yanlış, yetersiz veya atlanılan bildirimler arasında yeralan bir diğer önemli konu da ilişkili taraf işlemleridir. Bu tür uygulamalar önemli tutardaki ilgili şirket işlemlerini, olağandışı görünen veya amacı belli olmayan işlemleri içermektedir (Rezaee, 2002). Ülkemizde de sıkça rastlanan ilişkili taraf işlemleri hem işletmeye hem de işletmeyle ilgili diğer kişi ve kurumlara çok büyük zararlar vermektedir. Ancak bir yöneticinin bir başka işletmeyle olan finansal çıkar ilişkisi denetçiler tarafından bilinmiyorsa ve bu konuda herhangi bir açıklama yapılmamışsa ilişkili taraf işlemlerini ortaya çıkartmak genellikle zor olmaktadır.

5. Sonuç

İşletmeler, işletme sahip ya da yöneticilerine olduğu kadar diğer tüm taraflara (çalışanlar, yatırımcılar, kredi kurumları, tedarikçiler, müşteriler vergi otoritesi, tüketiciler vb.) karşı da doğru, dürüst, zamanında ve anlaşılabilir bilgi sunmakla yükümlüdürler. Paydaş olarak adlandırılan tüm bu taraflar, alacakları finansal kararlar için gerçeğe uygun ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Gerçeğe uygun ve güvenilir finansal tablo sunmanın yolu ise genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartlara uyulmasından geçmektedir. Günümüz raporlama anlayışında artık her ne kadar sadece yüksek kar raporlamak yeterli görülmesede, halen işletme ile ilgili tarafların, işletmelerin karlılığı ile birinci derecede ilgilendikleri bir gerçektir. Bu sebeple, özellikle işletme sahipleri ve tepe yönetimi önceliği kendilerinde görerek, diğer çıkar gruplarını göz ardı ederek firmayı finansal açıdan olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterme eğilimine gidebilmekte ve bazı teknik ve yöntemler kullanarak yaratıcı muhasebe uygulamalarını gerçekleştirebilmektedirler.

Her ne kadar yaratıcı muhasebe uygulamaları, muhasebe politikalarındaki esneklik ve düzenlemelerdeki eksikliklerden yararlanmak şeklinde tanımlansa da, özünde yanıltıcı bilgi vermesi bu uygulamaları kabul edilebilir olmaktan çıkarmakta ve işletme ile ilgili tüm finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmakta ve yanlış kararlar vermesine sebep olmaktadır. Bu da yaratıcı muhasebe uygulamalarının hileli işlemler içerdiğini göstermektedir. Kasten yapılan bu işlemler etik olmamakla birlikte, aldatıcı bilgi sunması sebebiyle de işletmeye ilgili tüm taraflara ciddi zararlar vermektedir. Genel olarak aldatıcı ve istenmeyen bir uygulama olarak görülen yaratıcı muhasebenin engellenebilmesi için; öncelikle işletmelerin kurumsal yönetimin anlayışıyla yönetilmeleri, işletmelerde iç kontrol sisteminin ve iç denetim biriminin etkili ve verimli bir şekilde işliyor olması, bu tür uygulamalardan asıl sorumlu olan işletme yönetiminin alacakları cezaların artırılması, genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kurullarındaki düzenleme eksikliklerinin ve düzenleme esnekliklerinin mümkün olduğunca en aza indirilmesi ve son olarak da etkili bağımsız denetimin gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

Kaynakça

- Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), Fraud Examiners Manuel, 2003.
- Amat O., Blake J. & Oliveras E. (1999).The struggle against creative accounting: is ‘true and fair view’ part of the problem or part of the solution?, Working Paper, https://papers.ssrn.com/sol3/Data_Integrity_Notice.cfm?abid=159235, (Erişim Tarihi, 20.01.2019).
- Amat O.& Gowthorpe C. (2004).Creative accounting: nature, incidence and ethical issues, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=563364, (Erişim Tarihi, 24.01.2019).
- Bağımsız Denetim Standardı 240: Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları, www.kgk.gov.tr. Erişim Tarihi: 19.02.2019, pp.1-48.
- Bhasin, M. L. (2016). Survey of creative accounting practices: an empirical study, *Wulfenia Journal*, 23 (1), pp. 143-162.
- Çıtak N. (2009). Yaratıcı muhasebe hileli finansal raporlama mıdır? *Mali Çözüm*, 91(1), pp.81-109.
- Çıtak N. (2009). Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe, Türkmen Kitabevi.
- Guerra, J.E. (2004). The Sarbanes-Oxley Act and Evolution of Corporate Governance, *The CPA Journal* New York, Vol.74, Iss.4,<http://archives.cpajournal.com/2004/304/perspectives/nv5.htm>.
- Lynn G., (2005) A Dictionary of Accounting and Auditing, Mason Publishing Company.
- Mulford M.C.& Comiskey E. (2002), *The Financial Numbers Game Detection Creative Accounting Practicies*, John Wiley&Sons Inc.
- Remenarić B., Kenfelja I., & Mijoč I. (2018). Creative accounting – motives, techniques and possibilities of prevention, *Ekonomski Vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, pp.193-199.
- Report to the Nations (2018).Global Study on Occupational Fraud and Abuse, ACFE Report, pp.1-80.
- Rezaee Z. (2002) *Financial Statement Fraud Prevention and Detection*, John Wiley&Sons Inc.
- Saltoğlu M. (2003). Yaratıcı muhasebede özel amaçlı şirketlerin rolü ve Enron örneği, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 10 (1), pp.107-116.
- Schilit H.M. (2002) *Financial Shenanigans*, McGraw Hill Companies, 2.Edition.

Siegel J.G. & Shim J.K. (2005) Dictionary of Accounting Terms, Fourth Edition, Barron's Educational Series.

Shahid, M.&Ali, H. (2016).Influence of creative accounting on reliability and objectivity of financial reporting (factors responsible for adoption of creative accounting practices in pakistan),*Journal of Accounting and Finance in Emerging Economies*, 2(2), pp. 75-82.

Stiglitz J.E. (2003) 90'ların Yükselişi, CSA Global Yayın Ajansı.

Stowoly H.& Breton G. (2000)A Framework For The Classification Of Accounts Manipulations,(<http://www.hec.edu/var/fre/storage/original/application/c4575fe383c1fd64fed79601478e6.pdf>), Erişim Tarihi, 30.01.2019.

Wells J.T. (2004) Corporate Fraud Handbook Prevention and Detection, John Wiley&Sons.

<http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk>, (Erişim Tarihi, 31.01.2019).